

Facsády Annamária és Visy Zsolt

Torbágyi Melinda

Csontos Katalin és Tóth Endre

Facsády Annamária és Tamás Tímea

Láng Orsolya és Nagy Alexandra

Nagy Alexandra

Zsidi Paula

Facsády Annamária

Palágyi Sylwia és Torbágyi Melinda

Kérdő Katalin és Csontos Katalin

Müller Róbert

MÜLLER RÓBERT

KUZSINSZKY BÁLINT ÉS A BALATON KÖRNYÉKÉNEK
ARCHAEOLOGIÁJA*

A Magyar Földrajzi Társaság elnöke Lóczy Lajos az 1891. márciusi választmányi ülésen javasolta, hogy alakuljon egy Balaton-Bizottság a tó tudományos tanulmányozásának megszervezésére, irányítására. Az egyes természettudományi szakterületek legkiválóbb tudósai lettek a bizottság tagjai, és rövidesen kidolgozták a részletes programot is. Ennek harmadik része a társadalomtudományokat ölelte fel: a történeti földrajz, a történelem, a régészet, a néprajz területét. Ez a kutatás máig talán a legeredményesebb magyar kutatói program, hiszen 1897 és 1918 között 60 szerző toliból 32 önálló munka jelent meg külön magyarul és németül. A kutatást a Magyar Földrajzi Társaságon kívül nagylelkűen támogatták anyagilag a minisztériumok és a mecénások, mint pl. Semsey Andor vagy Hornig Károly veszprémi püspök.¹ A 3. kötet önállóan megjelent részei: Jankó János: a Balaton-melléki lakosság néprajza (1902); Békefi Remig: A Balaton környékének egyházai és várai a középkorban (1907); Makay Béla: A Balaton a történeti korban (1913). A könyvsorozat utolsó tagjaként 1920-ban adták ki, – sajnos csak magyar nyelven – Kuzsinszky Bálint: a Balaton környékének archaeológiája. Lelőhelyek és leletek című munkáját, amely a vele egyidejűleg kinyomtatott geológiai térképpel együtt lényegében 1913-ban már kész volt.² Ez a III. kötet első részének második szakasza. Az első szakasz vélhetően nem szerepelt az eredeti programban. Ez Rhé Gyula: Ős- és ókori nyomok Veszprém körül című, alig

30 oldalas dolgozata,³ amely 1906-ban jelent meg.⁴ A társadalomtudományi munkák közül végül is nem készült el „A Balaton és vidéke történeti földrajza”, amely a tó befolyó vizei hídjainak, réveinek történetét, ill. a Balaton-menti községek és a községek birtokos családjainak történetét dolgozta volna fel, és befejezetlen maradt a Balaton-melléki népesség antropológiai vizsgálata.

Nem találtam adatot arra vonatkozóan, hogy mikor kapott Kuzsinszky Bálint felkérését a tó környékén előkerült régészeti leletanyag összegyűjtésére és feldolgozására. Úgy vélem erre 1892–93 táján kerülhetett sor. Ezt a munkát egyéb tevékenységei mellett végezte, hisz a Nemzeti Múzeum Régiség- és Éremtárában segédőr, majd őr volt, 1894-től az Aquincumi Múzeum, majd 1899-től egyidejűleg a Fővárosi Múzeum igazgatója lett, ill. közben magántanárként oktatott a Budapesti Tudományegyetemen. Először munkahelyén a Nemzeti Múzeumban tekintette meg a területről származó leleteket és a szakirodalmat gyűjtötte össze. De nem elégedett meg a nyomtatásban megjelent munkákkal, hanem a kéziratokat is felkutatta és kijegyzetelte Bél Mátyás 18. századi kéziratától Römer Flóris jegyzőkönyvein⁵ át Pelargus János dörgicsei evangélikus lelkésznek 1871-ben a MTA Archaeologiai Bizottságához és 1872-ben a Műemlékek Országos Bizottságához írott jelentéséig. Az egyetlen fontos kézirat forrás, amit nem használt fel, Pesty Frigyes 1864-es kérdőíves helynévtára. Közben tájékozódni igyekezett, hogy hol találhatóak a Balaton környékéről

* Több mint két évtizeddel ezelőtt röviden már foglalkoztam a Balaton Tudományos Tanulmányozásának Eredményei című sorozat történeti összefoglalásával. MÜLLER 1991.

¹ SOMOGYI 1991.

² Adatai alapján 1912-ben járt utoljára anyaggyűjtési szándékkal a Balatonnál, Darnay Kálmán lesencetomaji feltáráson (KUZSINSZKY 1920. 122.). Lóczy Lajos geológiai térképe is kész volt 1913-ban, de a világháborús igénybevétel miatt a Katonai Térképészeti Intézet csak 1920-ban jutott hozzá, hogy kinyomtassa (SOMOGYI 1991. 39)

³ Rhé Gyula (1871–1936) amatőr régész, csak 1896-ban került Veszprémbe MÁV tisztviselőként, és csak ekkor kapcsolódott be a Veszprém környéki kutatásokba.

⁴ Nincs rá semmilyen forrásunk, de feltehetően Lóczy Lajos, a kutatás irányítója és szervezője úgy találhatta, hogy Kuzsinszky megcsúszott a munkájával, és Jankó János, illetve Békefi R. kötetei mellé szeretett volna egy régészeti összefoglalást is, amire Rhé Gyula vállalkozott.

⁵ Az általa használt Somogy, Veszprém és Zala megyei, 1861-ben készült jegyzőkönyvek a közelmúltban nyomtatásban is megjelentek: Römer Flóris Jegyzőkönyvei. OMvH Forráskiadványok 2. Sajtó alá rendezte VALTER-VELLADICS Bp. 1999.